

ПРАВОВА ПРИРОДА СПРАВ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Цивільне процесуальне законодавство до юрисдикції суду відносить досить широке коло цивільних справ (ст. 15 ЦПК України). Матеріально-правові особливості справ, що розглядаються судом, здійснюють відповідний вплив на сам порядок цивільного провадження. Як, цілком вірно зазначає Д. М. Чечот: «якщо законодавство віднесе до юрисдикції суду відповідні категорії справ, що за своєю матеріально-правовою природою принципово відрізняються від справ, що «традиційно» розглядаються в порядку цивільного провадження, то виникає необхідність розподілу провадження на окремі види, оскільки суттєві матеріально-правові особливості справ потребують вжиття специфічних засобів та заходів захисту права або охоронюваного законом інтересу» (Чечот Д. М. Неисковые производства. / Д. М. Чечот. — М.: «Юрид.лит.», 1973. — С. 4—5.). Вид цивільного провадження — це складова частина єдиного цивільного провадження, що являє собою порядок розгляду встановленого в законі відповідного кола справ, в основі якого є загальні правила цивільного процесу, а також обумовлені матеріально-правовою природою цих справ специфічні правила їх розгляду (Усталова А. В. Виды гражданского судопроизводства : соотношение общих и специальных правил /А. В. Усталова // Вопросы развития теории гражданского процессуального права: сб. научн. ст. / под ред. С. И. Ивановой и М. К. Треушникова. — М.: Издат. Москов. Ун-та, 1981. — С. 142.).

Справам, що розглядаються в порядку окремого провадження при-
таманні досить суттєві особливості порядку їх розгляду в суді, тому прав-
ильний розподіл цивільних справ за видами має велике значення для
захисту та охорони цивільних прав та інтересів.

Так, в першу чергу, слід зазначити, що метою окремого проваджен-
ня є охорона законного інтересу. Необхідно розмежовувати поняття
охорони та захисту законних інтересів. Так, під захистом необхідно
розуміти сукупність процесуальних дій, що застосовуються у зв'язку
з порушенням, невизнанням або оспорюванням прав, інтересів на-
правлених на відновлення суб'єктивних цивільних прав. Під охоро-
ною суб'єктивних прав та інтересів слід розуміти правове регулювання
суспільних відносин з метою забезпечення їх нормального функціону-
вання. Тобто захист застосовується у випадках, коли цивільне право
вже порушене (справи позовного провадження), а охорона цивільних

прав та інтересів коли, необхідно створити умови для їх нормальної реалізації.

По-друге, справи окремого провадження характеризуються відсутністю спору про право. У порядку окремого провадження встановлюються обставини, від встановлення наявності або відсутності яких у особи може виникнути, змінитися або припинитися певне суб'єктивне право. Так, наприклад в справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи (Глава 2 ЦПК) суд повинен встановити факт того, що фізична особа ставить себе, своїх членів сім'ї, а також інших осіб яких вона повинна утримувати, згідно до закону, у важке матеріальне становище, внаслідок зловживання спиртними напоями, токсичними чи наркотичними речовинами, відповідно до ст. 31 ЦК. В залежності від встановлення зазначених обставин у фізичної особи обмежується цивільна дієздатність, тобто змінюється коло суб'єктивних прав, що становлять об'єм цивільної дієздатності. Згідно до ч. 6 ст. 235 ЦПК, у випадках виникнення спору про право в справах окремого провадження, суд повинен залишити заяву без розгляду та роз'яснити особам, що беруть участь у справі про можливість звернутися за захистом свого порушеного права в порядку позовного провадження. Але при розгляді справ окремого провадження може мати місце спір про окремий юридичний факт, що не може бути підставою для залишення заяви без розгляду. Відсутність спору про право, як наслідок відсутності протилежних інтересів в процесі, породжує важливу особливість щодо порядку розгляду справ окремого провадження. А саме при розгляді справ окремого провадження не можливе ухвалення мирової угоди та передачі справи на розгляд третейського суду, згідно до ч. 5 ст. 235 ЦПК. Суд розглядає справи окремого провадження, за загальними правилами, за винятком положень змагальності та меж судового розгляду, згідно до ч. 3 ст. 235 ЦПК. Таке положення закону має певний вплив на доказову діяльність суду при розгляді справ зазначеної категорії, саме на суд покладається більш активна роль в судовому доказуванні. Так, згідно до ч. 2 ст. 235 ЦПК, з метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази.

Третьою ознакою є специфічний склад учасників судочинства. Згідно до ч. 4 ст. 235 ЦПК суд розглядає справи за участю заявника і заінтересованих осіб. Відповідно ч. 5 ст. 31 ЦПК, заявник та заінтересовані особи мають права та обов'язки сторін, за винятками, встановленими у розділі IV цього кодексу (вони не мають право укладати мирову угоду, передавати справу на розгляд третейського суду). В кожній із категорій справ окремого провадження права та обов'язки заявника конкретизуються.

Категорії справ, що можуть бути розглянуті в порядку окремого провадження, закріплені в ч. 2 ст. 234 ЦПК. Діюче цивільне процесуальне законодавство надає не вичерпаний перелік справ, що розглядаються за правилами окремого провадження. Законодавством можуть бути передбачені інші категорії справ, що повинні розглядатися в порядку окремого провадження.

АНДРОНОВ І. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу, кандидат юридичних наук

**ПРИНЦИП ОСТАТОЧНОСТІ СУДОВОГО РІШЕННЯ
«RES JUDICATA»**

Рішення суду як найважливіший акт правосуддя покликане забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини та здійснення проголошеного Основним Законом України принципу верховенства права.

Конституція України закріплює як одну із засад цивільного судочинства забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (п. 8 ч. 3 ст. 129). Водночас у п. 9 ст. 129 Конституції України зазначається про обов'язковість рішень суду. Судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, — і за її межами (ст. 14 ЦПК).

Отже право та гарантована законом можливість оскарження судового рішення не повинна ставити під сумнів стабільність тих правовідносин, які були офіційно підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили. Учасник правовідносин, суб'єктивне право якого було підтверджене та захищене законною силою судового рішення, повинен бути впевнений у його непорушності, оскільки від цього багато в чому залежить довіра громадян до судової системи та переконаність в ефективності судової форми захисту права.

В цьому проявляється тісний взаємозв'язок принципів правової визначеності та остаточності судового рішення (*res judicata*). Про непорушність та неухильне дотримання даних принципів неодноразово зазначалося у рішеннях Європейського Суду з прав людини.